

NORDISKA
MUSEET

YTTRANDE

Datum
2020-07-14

Diarienumr
1.3-2020/67

Kulturdepartementet
Ku.remissvar@regeringskansliet.se

Statens offentliga utredningar, Sveriges museum om Förintelsen, SOU 2020:21

Er beteckning: Ku2020/01036/KL

Sammanfattning

Stiftelsen Nordiska museet (NM) instämmer med utredningens förslag till inriktning av och uppdrag för verksamheten vid *Sveriges museum om Förintelsen* som det formuleras i utredningens inledande sammanfattning, sid 9–10 till och med andra stycket, samt under rubriken 5.3 *Förslag till uppdrag*. NM ser det som särskilt viktigt att det nya museet skall anlägga ett brett historiskt perspektiv, att Sveriges agerande i relation till Förintelsen och Nazityskland skall belysas och att museet skall uppmärksamma hur olika grupper föll offer för nazismen. NM vill dock också understryka vikten av att det nya museet uppmärksammar och dokumenterar andra och tredje generationens erfarenheter.

NM anser att *Sveriges museum om Förintelsen* också bör behandla antisemitismens och antiziganismens långa historia i Sverige. Detta är särskilt viktigt i en tid av ökande antisemitism och antiziganism.

NM instämmer i utredningens konstaterande att minnet av Förintelsen utgör en del av Sveriges kulturarv.

NM instämmer i att det nya museet bör verka brett genom insamling, dokumentation, utställningsverksamhet, undervisning, forskning och genom stöd till andra museer och institutioner. Detta utgör grunden för all museiverksamhet. Samarbete med andra nationella institutioner och civilsamhällets organisationer är av stor vikt liksom samarbete med internationell forskning och internationella museiinstitutioner. Utredningens redogörelse för museets forskning är omfattande medan redogörelsen för museets övriga uppgifter är mer summariska. NM saknar tillfyllestgörande beskrivningar av viktiga arbetssätt rörande förmedling och kunskapsinhämtning såsom digitalisering. Synen på ”samlingar” i förmedlings- och forskningssyfte känns bitvis oreflekterad.

Utredningen slår vidare fast att det nya museet ska samverka med andra museer, något naturligtvis NM ser ytterst positivt på.

NM anser att Forum För Levande Historia (FLH) med fördel kan ges uppdraget att inrätta det nya museet snarare än att inrätta en helt ny myndighet. Samtidigt anser NM att frågan om möjligheten för en statlig stiftelses-form för det nya museet skulle behöva utredas på ett mer ingående sätt än vad som framgår av utredningstexten.

NM har tidigare beretts tillfälle att svara på utredarens frågor om inriktning av och verksamhet vid det nya museet, liksom att lämna uppgifter om befintligt material i NM av relevans för det nya museet. NM ser att flera av NM:s synpunkter har beaktats av utredaren, men saknar referenser till våra erfarenheter från den aktuella forskningsstrukturen på NM (delad professur och forskningskoordinator), som har stora likheter med utredningens förslag till forskningsorganisation.

Enskilda kommentarer

Avsnitt 5.3.1 Föremålsförvaltning och dokumentation

Utredningen: "Dessutom behöver museet tillgängliggöra och tillhandahålla en överblick över existerande svenska samlingar och arkiv, samt internationella samlingar med anknytning till Sverige och i möjligaste mål tillgängliggöra dessa." (s. 115)

NM ställer sig med en viss tveksamhet positiv till att det nya museet skulle ges i uppdrag att utföra och tillhandahålla överblick över redan existerande "samlingar". Fysiskt källmaterial till historiska skeende är inte nödvändigvis statistiska kategorier, men ändrar karaktär allt efter frågeställningarna. Formuleringen känns därför olycklig och ger intryck av ett oreflekterat förhållningssätt till användningen av materiell kultur och arkivmaterial som källmaterial. Dessutom är det av utredningens formulering svårt att utläsa vad som i detta sammanhang avses med "tillgängliggörande". Är det sammanställningen över befintligt material eller är det också materialets innehåll som ska tillgängliggöras? Vad menas med "tillgängliggörande"? Digitalisering? Detta behöver klargöras. Överlag saknar NM en beskrivning av viktiga arbetssätt som digitalisering som just för det tänkta museet borde vara ett optimalt instrument för förmedling, kunskapsinhämtning och forskning samt för samverkan med en mångfald av institutioner såväl nationellt som internationellt. Om utredningens användning av *tillgängliggörande* är liktydigt med digitalisering vill NM uppmärksamma på att det finns dokumentationsmaterial som inte lämpar sig för att spridas digitalt eftersom informanternas identitet då kan röjas, något som kan upplevas som och i realiteten också innebära ett hot mot individen. Vi vill uppmärksamma att NM:s svar på utredarens frågor, hösten 2019, tog upp denna fråga.

Det breda uppdrag som museet föreslås få gör att det inte heller är givet och helt uppenbart vilka av t.ex. Nordiska museets källmaterial som skulle "tillgängliggöras".

Avsnitt 6.3.1 En ny fristående myndighet, Avsnitt 6.4.1 Del i en befintlig museimyndighet

Det framgår av regeringens direktiv om ett framtida Förintelsemuseum att detta skall drivas antingen som en fristående *myndighet* eller som en del i en befintlig *myndighet*. Utredningens huvudförslag är att museet inrättas som en ny, egen statlig myndighet och inte som en del i ett befintlig museimyndighet.

NM anser att FLH med fördel kan ges uppdraget att inrätta det nya museet snarare än att inrätta en helt ny myndighet. Samtidigt anser NM att regeringens direktiv till utredaren även borde ha tagit upp stiftelses-formen som en möjlighet. Utredningen tar upp stiftelseformen men avvisar den med argumenten att det är komplicerat att inrätta en statlig stiftelse och att insynen i en stiftelses verksamhet är begränsad i jämförelse med en statlig myndighet. NM anser dock att stiftelseformen skulle kunna innebära ett större skydd mot en politisk påverkan på det nya museets verksamhet och inriktning. Vidare framstår det som märkligt att utredningen (s. 144) i avsnittet om "Del av en befintlig museimyndighet [vår kursivering]" överväger *Stiftelsen* NM och samtidigt avskriver NM som en lämplig kandidat bland annat med hänvisning till museets inriktning på "Norden" och inte – som vore mera korrekt i just

detta avsnitt - med hänvisning till NM är en stiftelse och inte en myndighet. Beskrivningen av NMs inriktning på "Norden" är dessutom en missvisande och förenklat beskrivning av NMs inriktning på nordiska och globala perspektiv på Sveriges historia, vilken - tvärtom utredningens resonemang - vore helt nödvändig för det planerade museets uppdrag och vore i full samklang med regeringens efterlysning av ett internationellt perspektiv på Sveriges förintelseshistoria och en bred historisk kontext.

Frågan om statlig stiftelses-form skulle behöva utredas på ett mycket mer ingående sätt än vad som framgår av utredningstexten.

Avsnitt 6.3.2. Uppdrag att påbörja insamling

Utredningen konstaterar att insamling av minnen och föremål från Förintelsens överlevande måste påbörjas skyndsamt med tanke på de överlevandes höga ålder. Utredningen föreslår därför att denna del av verksamheten igångsätts redan innan det nya museet har inrättats och att materialet tillfälligt placeras vid ett redan befintligt museum för att i ett senare skede överförs till det nya museet.

NM har lång och gedigen erfarenhet av dokumenterande verksamhet och ligger i framkant vad gäller utvecklingen av digitala metoder och plattformar för insamling, förvaltning och förmedling av resultat. NM anser att det skulle finnas möjligheter för ett samarbete mellan NM och det nya museet vad det gäller den insamling och dokumentation som utredaren föreslår ska påbörjas snarast. Givet att finansiering erhålls skulle de personer som genomför denna dokumentation och insamling kunna knytas till NM. När det kommer till överförandet av det insamlade materialet till det nya museet bör möjlighet till kopiering/digitalisering/liknande av materialet beaktas i syftet att uppnå störst möjlig användning.

Avsnitt 7.2 Behov av insamling och tillgängliggörande, Avsnitt 7.2.1 Inventering av samlingar i Sverige av föremål och arkivmaterial

Utredningen: Utöver egen insamling ska museet tillhandahålla en samlad överblick av innehållet i samlingar och arkiv vid andra museer, institutioner och organisationer i Sverige och bistå allmänhet och forskare genom att tillgängliggöra informationen om innehållet i dessa (s. 160).

Utredningen: Museet bör samla in vittnesmål och berättelser som idag är utspridda samt ytterligare inventera befintligt material (s. 162).

Se även ovan, kommentarerna till 5.3.1. Föremålsförvaltning och dokumentation.

NM välkomnar att det nya museet skulle ges i uppdrag att inventera samlingar i Sverige med anknytning till Förintelsen. Dock som anförts ovan är "samlingar" inte en statisk kategori och NM ställer sig därför frågande till tanken att själva "samlingsmaterialet" skulle föras över till det nya museet. Dessutom efterlyser NM en diskussion av eventuella nackdelar vid en centralisering av materialet då en centralisering skulle försvåra för andra museer, lokala, regionala och nationella att arbeta med Förintelsen i utställningar och i forskning. En annan modell kunde vara medel för samverkansformer i syftet att skapa mer överblick och gemensam och ambulerande verksamhet. Det skulle även kunna utgöra en risk för själva materialet om det i sin helhet koncentreras till en enda fysisk plats. NM påpekade det senare i sitt svar på frågorna från utredaren. Här måste även andra arbetssätt diskuteras, som t.ex. digitalisering, kopiering mm.

7.4 Museets forskningsanknytning

Stiftelsen noterar med intresse att utredningen i sin beskrivning av den nya verksamheten lägger stor vikt vid forskning, forskningssamverkan och tät samverkan mellan museer och universitet. Kärnan i utredningens rekommenderade struktur (en professorstjänst delad mellan universitet och museum samt förslaget om en forskningskoordinator) har tydliga likheter med NMs aktuella struktur för forskningsanknuten verksamhet, något som dock inte framgår av utredningen. På NM har denna struktur på kort tid lett till viktiga och uppmärksammade resultat (forskningspublikationer, seminarier, utställningen *Arktis – medan isen smälter* mm). Mot denna bakgrund är NM positivt inställd till den rekommenderade formen. Samtidig hade vi gärna sett att förslaget hade föregåtts av en mycket bredare diskussion av de många olika sätt som forskning bedrivs organisatoriskt vid svenska och utländska museer och som ständigt är föremål för diskussion och utveckling.

Det bör också noteras att utredningen endast ställer förslag på finansiering av det framtida museets merkostnader för en delad professur, inte för universitetets merkostnader.

På uppdrag av Stiftelsen Nordiska museets styresman,

Mia Dahlqvist

Tf avdelningschef

Föredragande och efter beredning av berörda avdelningschefer och Hallwylska gästprofessorn: intendent Ulla-Karin Warberg, intendent Cecilia Hammarlund-Larsson.